

LOKSHIN V. S. Psychology and pedagogics principles of forming of professional competence of future skilled workers machine-building and agroindustrial industry in the context of the use of kontent-bibliotekoy (studio aspect).

The Introduction of innovative of methods will from the professional kompetentivist' of future skilled workers of machine-building, construction and agrcultural industries in context of the use in kontent-library in the conditions by studio teaching.

Keywords: innovative methods, formings of professional competence, skilled workers, content-library, studio teaching.

**Лоцман Р. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

МЕТОДИЧНІ ТА УКРАЇНОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦІВ НАРОДНОЇ ПІСНІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО МІСТА

У статті розкривається сутність методичних та українознавчих засад у фаховій підготовці виконавців народної пісні в умовах сучасного міста. З'ясовано особливості вокального навчання у народній манері співу. Здійснено аналіз діяльності кафедр народного співу ВНЗ України.

Ключові слова: методичні засади, українознавчі засади, народна манера співу, фахова підготовка, виконавці народної пісні.

На сьогодні вокальне мистецтво відіграє важливу роль у відродженні та актуалізації художніх цінностей, в інтеграції та культурному розвитку українського суспільства. Складні соціокультурні обставини породжують процеси, які знищують справжню пісенну традицію, замінюючи її на масову поп-культуру. В умовах сучасного міста актуальним є питання залучення молоді до фольклорної традиції рідного краю, до збереження та популяризації кращих її зразків. Актуальність фахової підготовки виконавців народної пісні у традиційній манері співу підтверджується словами І. Колодуба “знання народних витоків різних вокальних жанрів і притаманної їм манери виконання дасть професійному співаку “харч” для творчої уяви, допоможе знайти необхідні виражальні засоби” [6, с. 13]. Молодь є основою майбуття нашої нації, носієм та пропагандистом української пісні та культури в цілому. В місті відбувається становлення особистості молодої людини, формування її духовної культури; вже потім молодь розповсюджує цю культуру в селах і містах всієї країни.

Очевидною є актуальність порушеної проблеми, яка полягає в розкритті методичних та українознавчих засад фахової підготовки виконавців народної пісні і має велике значення для сучасної науки і культури.

До питання сутності народнопісенного виконавства та фахової підготовки виконавців народної пісні звертались у своїх працях українські мистецтвознавці К. Квітка [4], Ф. Колесса [5], А. Іваницький [3], О. Бенч-

Шокало [2] та ін. Значний внесок у вивчення феномену народного співу зроблено записувачами та виконавцями українського фольклору: К. Божко, В. Ковальською, Н. Матвієнко, Р. Кириченко, М. Миколайчук.

Очевидною є проблема детального вивчення особливостей взаємозв'язку українознавчих і методичних засад фахової підготовки виконавців народної пісні в умовах сучасного міста, що є метою даної статті.

Під методичними засадами розуміються загальні, керівні положення, принципи, згідно яких відбувається фахова підготовка виконавці народної пісні в умовах сучасного міста. За О. Олексюк, в музичній педагогіці виділяють такі підходи: особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний, етнопедагогічний та антропологічний [9, с. 29]. У фаховій підготовці виконавців народної пісні, на нашу думку, одним з найважливіших є етнопедагогічний підхід, що полягає у вихованні з опорою на національні традиції народу, його культуру, обрядовість, звичаї, звички [9, с. 31].

Процес фахового становлення виконавців народної пісні нерозривно пов'язаний з українознавчою наукою. Через українську пісню, народну виконавську манеру студенти пізнають українознавство і навпаки. Народна пісня, як елемент духовної культури нації, є важливим засобом формування естетичного та етнічного світогляду молодих співаків. Виконавці народної пісні – носії традиційної культури, мови, звичаїв, це сьгоднішні українознавці. Саме тому ми розглядаємо процес фахової підготовки народних співаків з його українознавчими засадами. Здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю “народний спів” неможливе без вивчення історії народу, його звичаїв, побуту. Згідно визначення П. Кононенка, українознавство – це “цілісна наукова система знань про Україну і світове українство на всьому планетарному часо-просторі їхньої еволюції” [7]. Професійна підготовка виконавців народної пісні включає в себе такий вид занять, як фольклорні експедиції, що надають можливість ознайомитися не тільки з пісенним матеріалом, але і з прикладним мистецтвом, архітектурою та побутом населення тощо.

Враховуючи закономірності розвитку українознавчої науки слід відмітити, що вони проявляються у різних сферах буття, як: природо-соціальної, матеріальної, суспільно-політичній, духовній та етнопісенній. До останньої належить народнопісенна культура з особливостями її зародження, становлення та розвитку в сучасних умовах.

У процесі професійної підготовки виконавці народної пісні здобувають професійні знання, вміння та навички з вокального мистецтва, а саме – народного співу. Основними методичними принципами навчання народного співу є правильне визначення типу голосу, постановка вокального дихання, вироблення однорегістрового звучання голосу, засвоєння специфічних прийомів народноспівацького виконавства, плавного голосоведіння,

розвиток інтонаційної чистоти та внутрішнього слуху. Це відбувається шляхом ознайомлення з музичним фольклором, при вивченні різножанрового пісенного репертуару, його стилістичних ознак, історичних умов виникнення творів тощо. Кожна пісня, яку вивчає виконавець, несе в собі інформацію про певні історичні події з життя народу, про традиції, звичаї, вірування. Як відмічає С. Килимник, “народна творчість – дзеркало життя, боротьби, мистецтва, мудрості, культури нації ... це праісторія народу” [7, с. 124].

Українознавчі засади професійної підготовки виконавців народної пісні полягають в тому, що в процесі навчання співак стає носієм та продовжувачем народної виконавської традиції, фольклорної спадщини народу, українознавчих знань. Сьогодні українознавство розглядається як підґрунтя, на основі якого відбувається становлення сучасного українського громадянина. У виконавців народної пісні в процесі професійної підготовки формуються знання про Україну, її духовну суть, українське світобачення, розуміння себе частинкою нації, творчою особистістю, яка несе в майбутні покоління пісенну культуру свого народу.

Молоді виконавці народних пісень мають важливе призначення, яке полягає в збереженні фольклорної спадщини, вивченні, поширенні та пропагуванні зразків народного мистецтва і національної співочої традиції, сприянні їх розквіту і укріплення міцних позицій на рівні суспільства, держави, всього світу.

Як зазначає І. Синельников, “поява молодіжних фольклорних колективів у містах – факт відрадний, проте прищепити традиційний сільський фольклор до міста вони не в змозі, бо ніколи міське середовище не повторить народної гетерофонії чи поліфонії ... це інша, неміська культура” [8]. Справді, автентичний фольклор потребує однорідного, автентичного середовища. Проте в умовах сучасного міста відбувається процес фахової підготовки виконавців народної пісні, які детально вивчають специфіку народного виконавства, відроджують її в побуті та на сцені, продовжують цю справу через виконавську та педагогічну діяльність. Ці виконавці стають чи не найголовнішими пропагандистами народної пісні в українському сучасному місті. Ними є, зокрема, студенти вищих навчальних закладів, які проходять професійну підготовку за спеціальностями “народний спів” та “музичний фольклор”. Особливістю даних профілів є виховання співаків у народній манері. Такий підхід до вивчення народних пісень і фольклору з відтворенням специфіки традиційного співу, діалекту та особливостей виконання є вірним тому, що зберігається не тільки пісенна, а й виконавська культура нашого народу.

Специфіка фахової підготовки виконавців у народній манері співу полягає в оволодінні всіма можливими способами народного звукоутворення, у вмінні використовувати народноспівацькі прийоми (глісандування, “під’їзди” до звуку, призвуки, форшлаги тощо), в здатності

співака володіти різними типами звучання голосу: мікстом, виводом, “тьончиком” і т. п. Ознайомлення та оволодіння оригінальними прийомами народного виконавства сприяє розкриттю голосового потенціалу виконавця. Крім того народні пісні створюють “масив виконавських зручностей у ході постановки голосу завдяки превалюванню зручних мелодичних зворотів, розрахованих на діапазон необроблених голосів” [1, с. 7].

Процес підготовки фахівців народного сольного виконавства відбувається паралельно з ознайомленням з традиційним фольклором, хоровою музикою, що сприяє утвердженню в кожній особистості художніх смаків, ціннісних орієнтирів, естетичних поглядів на українську культуру і мистецтво. Співак, засвоївши навички традиційного співу, вчиться інтерпретувати фольклорні твори, самостійно шукає варіанти сценічного втілення народної пісні: від архаїчних язичницьких образів до сучасних естрадних композицій у сольному їх виконанні [10].

Аналіз літератури дав змогу зробити узагальнення поняття “народної манери співу” і визначити її як особливий вид вокального виконавства, який ґрунтується на самобутній народно-пісенній традиції та має такі ознаки: 1) взаємозв'язок з побутовою мовою (діалект); 2) специфічне звуковидобування; 3) перевага однорегістрового (грудного) звучання голосу над головним; 4) комплекс специфічних народно-співацьких прийомів і засобів (“з'їзди”, “під'їзди” до звука, глісандо, словообрив тощо).

Слід відмітити, що в училищах (музичних, культури і мистецтв) виконавці народної пісні навчаються за спеціальністю “народна творчість: народне пісенне мистецтво”. Специфіка манери співу тут конкретно не визначена, як у вищезгаданих спеціальностях, і залежить від методики постановки голосу окремих викладачів вокалу. Дехто з них намагається вчити співаків одночасно в двох манер – автентичній (відкритий, вивідний звук) та народно-академічній (з використанням міксту, прикриттям верхніх звуків голосового діапазону).

В. Антонюк дає таку характеристику сучасному процесу навчання народному виконавству: “...методичні засади навчання носять переважно емпіричний характер; викладачі виходять з ресурсів даного голосового матеріалу, використовують розмовну манеру формування співацького звука, обережно виправляючи окремі недоліки, прагнучи максимально зберегти природні якості звучання, культивують інструментально точне дотримання вокальної лінії без зайвого вібрато” [1, с. 8]. В якості дидактичного матеріалу використовують природно-фольклорний репертуар, на його основі підбираються розспівки для народного голосу.

Згідно програми навчання за фахом “народний спів” вивчається наступний обсяг дисциплін, як: сольний спів, хоровий клас, методика викладання вокалу, методика роботи з вокальним ансамблем, основи обробки народної музики, вокальний ансамбль, транскрипція народної музики, історія народно-музичного виконавства, методика постановки

голосу. Одним з важливих завдань в процесі становлення співаків з народною манерою є формування навичок і вмінь колективного (хорового) співу, саме тому при кафедрах створюються навчальні ансамблі, хорові колективи.

Навчальна програма практикуму з сольного народного співу, створена на кафедрі музичного фольклору Харківської державної академії культури (ХДАК), ґрунтується на українознавчих засадах та передбачає виконання наступних завдань: – спрямувати вокальну, навчально-виховну роботу на формування етнічно свідомої особистості майбутнього виконавця; – будувати навчання з урахуванням досвіду науково-методичної та виконавської діяльності провідних артистів та мистецьких колективів народного напрямку; – залучити до загальноновизнаних принципів та методів національної вокальної школи, здобутків і творчого досвіду жанрової сфери естрадного мистецтва України, спираючись на відтворення та трактування її джерельної етнічної основи; – вивчати особливості національного співу з урахуванням регіональної самобутності виконавського мистецтва; – гармонійно сполучати та відпрацьовувати компоненти художнього образу музичного твору (вокальний, інструментальний, пластично-хореографічний, драматичний) [11].

Варто зазначити, що кафедри народного співу вищих навчальних закладів України дотримуються власної регіональної специфіки виконавства, а саме, в ХДАК – співаки виховуються переважно в слобожанській манері, в РДГУ (Рівненський державний гуманітарний університет) – в поліській, в КНУКІМ – центрально-поліській. Це зумовлено матеріальним забезпеченням кафедр фонотекою записів місцевого фольклору.

Дослідження особливостей народнопісенного виконавства та врахування основних положень і вимог фахової підготовки виконавців народної пісні в умовах сучасного міста дало змогу визначити наступні *методичні засади*:

– дотримання принципів цілісності навчання, культуровідповідності, естетичної спрямованості, системності, усвідомленості, активності суб'єкта навчальної діяльності на творче самовдосконалення особистості виконавця народної пісні;

– спрямованість фахової підготовки на формування музично-естетичних смаків та духовної культури молодих виконавців засобами українського фольклору;

– направленість тематики занять на вивчення особливостей народнопісенного виконавства України, що передбачає ознайомлення з історією розвитку, характерними ознаками народного співу;

– вихованні народного голосу у високопрофесійному хоровому колективі чи ансамблі для розвитку музичного слуху;

– спрямування формування вмінь і навичок, специфічних прийомів і

засобів народного співу через з використанням аудіозаписів автентичних зразків українського фольклору.

Професійна підготовка виконавців народної пісні в умовах сучасного українського міста має свої проблеми. Одна з них – обмежена кількість навчальних закладів, в яких навчають спеціальному виду вокального мистецтва – народному співу (в Україні всього три ВНЗ готують фахівців народного співу!). Друга проблема полягає у відсутності науково-обґрунтованої методики навчання народному співу. Ще одна проблема – зменшення кількості бюджетних місць на навчання за даним профілем у ВНЗ України, а також зростання всезагального попиту на сучасну поп-музику, що позначається на кількості виконавців народної пісні.

Аналіз сучасного стану професійної підготовки виконавців народних пісень пов'язаний з вивченням особливостей діяльності кафедр, що спеціалізуються на народнопісенному виконавстві. Відомо, що “досвід професійного навчання в народній манері в умовах навчальних закладів музичного мистецтва середньої та вищої ланок освіти в Україні – незначний. Головним чином, він акумулюється у студіях при народних професійних хорових колективах, відрізняючись від аматорського досвіду наявністю програмних вимог та сукупністю методик щодо “вченого” співу в народно-академічній манері” [1].

Проблема фахової підготовки виконавців народної пісні в тому, що нині в Україні мало навчальних закладів, де вивчається народне виконавство. Серед таких, переважно, обласні училища культури (Києва, Канева, Черкас тощо). І тільки декілька ВНЗ України готують фахівців народного солоспіву: ХДАК (Харків), КНУКІМ (Київ), РДГУ (Рівне), в решти закладів – окремої спеціалізації “народний спів” нема. Слід зауважити, що при багатьох університетах існують народні творчі колективи, але ми не розглядаємо їх як професійні. Для забезпечення достовірних результатів аналізу сучасного стану професійної підготовки виконавців народних пісень ми здійснили опис діяльності існуючих кафедр музичного фольклору та народнопісенного виконавства.

Кафедра народного пісенного виконавства та фольклору Київського Національного університету культури та мистецтв (завідувач – Н. Л. Регеша) існує понад 30 років. Основна мета кафедри: забезпечити мистецькі державні установи кваліфікованими працівниками, поповнювати народні хорові колективи молодими артистами, виховувати солістів народного пісенного стилю. Секція “музичний фольклор” включає підготовку виконавців народних пісень та керівників ансамблів. Головним завданням є освоєння народно-співочої лексики й кращих зразків музичного фольклору, повернення пісні, танцю, музики в побут.

Кафедра музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету (завідувач – Р. І. Дзвінка). Основною ідеєю діяльності кафедри є формування кваліфікованих спеціалістів у галузі українського музичного фольклору, продовжувачів розмаїтих вокально-

інструментальних традицій західного регіону України [12].

На кафедрі існує поділ на секції пісенної та інструментальної народної музики. Студенти обох секцій залучаються до фольклорно-експедиційної роботи по селах Рівненщини, Волинської області, Галичини. На кафедрі виходять в друк навчально-методичні та наукові видання, випускаються аудіокасети та компакт-диски, проводиться активна культурно-мистецька робота. Одним з провідних навчальних колективів кафедри є фольклорний ансамбль “Джерело”, що нині веде активну концертно-виконавську та пропагандистську діяльність у місті Рівному та області, є переможцем міжнародних і всеукраїнських фестивалів, конкурсів, свят народного мистецтва [12].

Кафедра українського народного співу та музичного фольклору Харківської державної академії культури (завідувач – В. М. Осадча). Методичне забезпечення роботи кафедри складають фольклорні записи Слобожанського краю. Оброблені та розшифровані матеріали друкуються у тематичних збірках із серії “Муравський шлях”. Практичне значення підготовки народних сольних виконавців згідно програми кафедри полягає в тому, щоб оновити та збагатити концертно-видовищну сферу сучасного мистецтва України новими сольними виконавцями, спроможними на оригінальні жанрові рішення, створення регіонально самобутніх програм, поширення різних форм пропагування та мистецького втілення традиційної пісенної культури [11, с. 5].

На покращення фахової підготовки виконавців народної пісні великий вплив мають фестивалі та конкурси українського сольного співу. Під час таких заходів відбуваються конференції, де фахівці вокального мистецтва та фольклористи порушують питання регіональної специфіки і манери виконання та обговорюють стан і перспективи фольклорного виконавства. Тому одним із перспективних видів практичної діяльності сольних виконавців народних пісень є участь у різноманітних регіональних, всеукраїнських та міжнародних пісенних конкурсах. Роль фестивалів у розвитку та становленні молодого виконавця – безперечно позитивна, адже це стимул досягти визнання за свій талант, здібності, працю. Конкурсне життя сучасного українського міста сприяє підвищенню рівня фахової підготовки виконавців народної пісні, зростанню загальнонаціонального інтересу до традиційного виконавства та культури в цілому.

Отже, процес фахової підготовки виконавців народної пісні ґрунтується на методичних та українознавчих засадах, що спрямовані на глибоке вивчення особливостей народнопісенного виконавства України, духовний розвиток творчих особистостей, збереження та популяризацію фольклору в умовах сучасного міста.

Використана література:

1. *Антонюк В. Г.* Виконавські форми сольного співу: до питання виховання різнопрофільних співацьких особистостей : дослідницька праця / В. Г. Антонюк. – К. : Українська ідея. – 24 с.

2. Бенч-Шокало О. Г. Автентичний гуртовий спів. Фольклорно-репродуктивний гуртовий спів / Український хорівий спів: Актуалізація звичаєвої традиції : навч. посібник / О. Г. Бенч-Шокало – К., 2002. – С. 91-95, 214-230.
3. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість : посібник для вищ. та серед. учб. закладів / А. І. Іваницький. – К. : Музична Україна, 1990. – 336 с.
4. Квітка К. Професійні народні співці і музиканти на Україні (Програма для дослідів їх діяльності і побуту) / К. Квітка. – К., 1924. – С. 15-16.
5. Колесса Ф. М. Музикознавчі праці / Ф. М. Колесса ; підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Й. Грици. – К. : Наук. думка, 1970. – 592 с.
6. Колодуб І. О народнопесенних традиціях української вокальної школи / І. О. Колодуб. – К. : Музична Україна, 1984. – 48 с.
7. Кононенко П. П. Кононенко П. П. “Свою Україну любіть...” / П. П. Кононенко / Худ. оформ. Б. О. Прокопенка. – К. : Твім інтер, 1996. – 224 с.
8. Народознавчі студії пам'яті В. Т. Скуратівського “Традиційна культура українського народу в ХХІ столітті: стан та перспективи розвитку”: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 29 жовтня. – К. : ДАККІМ, 2009. – С. 179-184.
9. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник / О. М. Олексюк. – К. : КНУКІМ, 2006. – 216 с.
10. Поповская О. Н. Музыкально-творческое развитие специалистов народно-певческого искусства в средних специальных учебных заведениях : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / О. Н. Поповская. – Москва, 2005. – 263 с.
11. Сольний спів. Програма практикуму / уклад. В. В. Осипенко, В. Ф. Харитоновна. – Харків : ХДАК, 2003. – 31 с.
12. Співає “Джерело”: Репертуарний збірник з традиційного гуртового та сольного співу для студентів спеціалізації фольклор та народний спів. – Рівне : РДК, 1997. – С. 3-7.

ЛОЦМАН Г. О. Методические и украиноведческие принципы профессиональной подготовки исполнителей народной песни в условиях современного города.

В статье раскрывается сущность методических и украиноведческих начал в профессиональной подготовке исполнителей народной песни в условиях современного города. Выяснено особенности вокального обучения в народной манере пения. Осуществлен анализ деятельности кафедр народного пения вузов Украины.

Ключевые слова: методические основы, украиноведческие основы, народная манера пения, профессиональная подготовка, исполнители народной песни.

LOTSMAN G. O. Methodical principles of professional preparation of performers of folk song in the conditions of modern city.

The article reveals the essence of Ukrainian and methodological principles in the training of singers of folk songs in a modern city. The features of vocal training in folk style of singing. The activity of the folk singing's departments of higher educational establishments is analyzed in the article.

Keywords: methodological foundations, Ukrainian principles, folk singing manner, professional training, performers of folk songs.